

ИНОВАЦИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В УНИВЕРСИТЕТИТЕ В КОНТЕКСТА НА ИКОНОМИКА И ОБЩЕСТВО, БАЗИРАНИ НА ЗНАНИЕ

Доц. д-р Елеонора Танкова

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

eleonora@vfu.bg

***Резюме:** В изграждащите се икономика и общество, базирани на знание, университетите заемат все по-определящо място и изпълняват нови и по-отговорни задачи, свързани със социално-икономическото развитие на обществото. Този процес се съпътства със съществена промяна в традиционната мисия и функции на академичните институции. Дейностите, насочени към иновации и предприемачество се оформят като основни за университетите в този контекст. Осъществяването им е свързано с нови показатели и критерии за оценка на традиционните стратегии за преподаване и научни изследвания, вътрешни организационни промени, които подкрепят интердисциплинарност на образователна и научна дейност и сътрудничеството с правителството и бизнеса. Включват нови модели на управление на процесите и институционалния капацитет.*

***Ключови думи:** икономика и общество, базирани на знание; иновации, предприемачество, университет*

INNOVATIONS AND ENTREPRENEURSHIP IN UNIVERSITIES IN THE CONTEXT OF KNOWLEDGE-BASED ECONOMY AND SOCIETY

Assoc. Prof. Eleonora Tankova, PhD

Varna Free University „Chernorizets Hrabar“

***Abstract:** In the developing knowledge-based economy and society, universities are becoming increasingly important and are performing new and more responsible tasks related to the socio-economic development of society. This process is accompanied by a significant change in the traditional mission and functions of academic institutions. Activities aimed at innovation and entrepreneurship are shaped as central to universities in this context. Their implementation is related to new indicators and criteria for evaluation of traditional teaching and research strategies, internal organizational changes that support interdisciplinarity of educational and scientific activities and cooperation with government and business. They include new models of process management and institutional capacity.*

***Key words:** knowledge based economy and society, innovation, entrepreneurship, university*

Основополагащата роля на висшето образование и на университетите в частност в изграждането на икономика на знанието се споделя както от обществото и институциите, определящи политиките за социално-икономическо развитие, така и от отделния индивид. Тази важна роля в процеса е откроена още в първите разработки и концепции за понятията „икономика и

общество, базирани на знание“.

Даниел Бел, един от учените, положили основите на теорията за обществото на знание, споделя, че основните институции, които допринасят за развитието на обществото са университетите, академичните институции, изследователските организации¹.

Сложните глобални процеси, развили се в началото на ХХІ век, които обхванаха всички сфери на жизнена дейност, откритоиха все по-решаващата и приоритетна роля и значение на образованието за устойчивото развитие на обществото. Новите предизвикателства на средата, предопределиха съществени промени в сферата на висшето образование. Традиционните академични връзки и взаимоотношения бяха подложени на редица предизвикателства, които породиха нова социална динамика в системите за висше образование. В същото време, като основни генератори на знание, университетите се превърнаха в ключови институции и участници в протичащите процеси, с по-значима роля и значение за социално-икономическото развитие.

Изпълнението на тази нова и по-отговорна задача се съпътства с осъществяването на качествени и съществени промени за академичните институции:

- Първата е свързана с добавяне към традиционната в миналото мисия на университетите да **съхраняват и предават знания**, мисията за **генериране на знания чрез изследвания**.

- Втората революционна промяна направи **икономическото и социалното развитие** трета мисия на университетите в допълнение към преподаването и научните изследвания.

¹ Белл Д., Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Москва, РАН, 1999

Това означава, че университетът като институция, възникнал с цел запазване и предаване на знания, еволюира през годините в институция, в която знанието не само се генерира, но и прилага.

За да осъществят своя принос за социално-икономическото развитие, на университетите се наложи активно да взаимодействат с бизнеса и правителството, взаимодействие, познато като тройна спирала на иновации². Иновационната теория на спиралата, разработена от Хенри Ецковиц и Лоет Лейдесдорф³ представлява нов модел на тясно обвързване между академична институция, индустрия и правителство с цел напредване в икономическо и социално развитие. Това предполага разпадането на традиционни организационни, културни и нормативни бариери, които в миналото са разделяли тези сфери и са действали като бариера за постигане на икономическа конкурентоспособност и технологично развитие. Последващото развитие на концепцията е в посока на разширяване на участниците и заинтересованите страни, представяйки модела на четворна и петорна спирала на иновации, изразяващи се във включването на гражданското общество и агентите на околната среда чрез общи национални и регионални стратегии за иновации.

Иновационната рамка с тройна спирала е широко възприета и се прилага в трансформацията на всеки сектор. По този начин и трите заинтересовани страни – правителство, индустрия и академични институции подчертават новото значение на университета – да генерира знание чрез изследвания и

² Etzkowitz, H. (2003a). Innovation in innovation: The triple helix of university-industry-government relations. *Social Science Information*, 42(3)

³ Leydesdorff, Loet (2010). *The Knowledge-Based Economy and the Triple Helix Model*. Amsterdam, University of Amsterdam

иновации. Както показват множество икономически изследвания през годините, в силно развитите икономики половината от брутния вътрешен продукт е постигнат чрез прилагане на иновации. Този дял се повишава чрез засилване на интензивността на създаване и използване на нови знания⁴.

Що се отнася до мисиите на университетите, включването на нови не означава подмяна на старите. Напротив, университетите трябва да адаптират и актуализират съществуващите дейности, за да постигат новите стратегически цели, при запазване на първоначалните. Необходимостта от изпълнение на трите мисии едновременно, както и от тясно взаимодействие с индустрия и правителство, предполага и изисква промени във функцията и структурата на университетите. **Пренастройките включват нови показатели и критерии за оценка на традиционните стратегии за преподаване и научни изследвания, вътрешни организационни промени, които подкрепят интердисциплинарност на образователна и научна дейност и сътрудничеството с правителството и бизнеса, включват нови модели на управление на процесите и институционалния капацитет⁵.**

Наблюденията показват, че промените, настъпващи в университетите, най-често се проявяват както чрез осъществяване на традиционни иновационни и предприемачески дейности, основно свързани с повишаване на икономическо развитие, така и чрез такива, насочени към социалното развитие. Трябва да се отбележи, че случващите се промени, освен че имат принос за икономическото

⁴ Асланова Л., Бъдещето е зад ъгъла! Мисли нататък. София. 2022

⁵ Goldstein, H. A.. The “entrepreneurial turn” and regional economic development mission of universities. *Annals of Regional Science*, 44(1). 2010

и социално развитие на обществото като цяло, в голяма степен осигуряват и гарантират устойчивост и престиж на университетите.

Налице е богата и изчерпателна литература по разглежданата проблематика, в която термините иновации и предприемачеството обикновено се използват заедно в контекста на университетите и осъществяваните от тях дейности. На база на теоретичната дискусия⁶ по този въпрос, могат да се открият множество понятия, които са близки и отразяват сходни аспекти и проявления на иновациите и предприемачеството в академична среда:

- иновативен университет;
- предприемачески университет;
- академично предприемачество;
- академични иновации и др.

Може да се каже, че литературата все още е фрагментирана и широко концептуализирана, като се има предвид и икономическите и социалните аспекти на иновациите и предприемачеството в университетите.

Наблюденията показват, че подходът, който се използва при прегледа на различните понятия е да се постави фокус или върху характеристики и дейности, които правят университетите по-иновативни и предприемачески като организации, или върху дейности, извършвани в университетите, които

⁶ Etzkowitz, H. (2001). The second academic revolution and the rise of entrepreneurial science. IEEE Technology and Society Magazine, 20(2)

Clark, B. R. (1996). Substantive growth and innovative organization: New categories for higher education research. Higher Education, 32(4)

Guerrero, M., & Urbano, D. (2012). The development of an entrepreneurial university. The Journal of Technology Transfer, 37(1)

Abreu, M., & Grinevich, V. (2013). The nature of academic entrepreneurship in the UK: Widening the focus on entrepreneurial activities. Research Policy, 42(2)

повишават иновациите и предприемаческата активност в контекста на обществото, основано на знанието.

В този смисъл може да се обобщи, че иновациите и предприемачеството в академична среда се възприемат като непрекъснати и допълващи се процеси, които позволяват настоящите производствени системи и социални стандарти да бъдат подобрили или заменени с цел постигане на икономическо и социално развитие на региони и държави⁷.

В таблицата по-долу са представени основните дейности, имащи отношение към иновации и предприемачество в университетите. Представената информация е адаптирана и се основава на резултати от проучване и анализ, публикуван в Entrepreneurial Universities Exploring the Academic and Innovative Dimensions of Entrepreneurship in Higher Education.

Дейности, свързани с иновации и предприемачество в академична среда

Дейности	Значение
Външно финансиране	Привличане и усвояване на външни средства за изследователска и развойна дейност, стипендии и курсове за специализирано обучение
Изследователски групи	Създаване и поддържане на изследователски групи като бизнес единици
Инкубатори	Поддръжка или участие в социални и бизнес инкубатори с цел създаване на нови начинания
Комерсиализация на наука	Търговско използване на резултати от изследвания
Консултантски услуги	Консултантски услуги за бизнеса за

⁷ Peris-Ortiz M., Gómez J., Merigó-Lindahl J., Rueda-Armengot C.. Entrepreneurial Universities Exploring the Academic and Innovative Dimensions of Entrepreneurship in Higher Education. Springer International Publishing AG 2017

	подобряване на оперативни дейности; промотиране на съществуващите предприятия
Научно-технологични паркове	Поддръжка или участие в научно-технологични паркове с цел изследователска и развойна дейност и създаване на нови начинания
Образование	Нов модел на образование - интердисциплинарно и тематично насочено обучение; проблемно базирано обучение и обучение, основано на компетентност
Обучителни курсове	Курсове, предлагани извън традиционните програми, насочени към индустрията и общността
Офиси за трансфер на технологии	Поддръжка на офиси за трансфер на технологии, лицензионни офиси и др., с цел трансфер на знания и технологии към нови или съществуващи компании
Партньорски изследвания	Разработване на изследвания в партньорство с бизнеса и общността
Патенти	Получаване на патенти с цел запазване интелектуалната собственост на университетски продукти
Поръчкови изследвания	Развитие на изследванията в резултат на публични и частни поръчки
Предприемаческо обучение	Обучение на работна сила от най-високо ниво, подготовка на предприемачи
Публикационна дейност	Разпространение на знания чрез научни статии, книги, и др., след запазване на интелектуална собственост
Рискови фондове	Университетски рискови фондове; инвестиране на капитал в стартиращи фирми; съвместни бизнес начинания

Създаване на бизнеси	Създаване на нови фирми като spinoff чрез трансфер на технологии и консултиране; нови компании, използващи интелектуална собственост, създадена в университетите; компании, стартирали в университетите; създаване на фирми в резултат от проведени изследвания
Технически услуги	Лабораторни услуги за бизнеса като тестване, хомологация, и др.
Услуги за местна власт	Участие в разработване на регионални стратегии и стратегии за интелигентна специализация
Услуги за общността	Услуги за различни общности с цел подобряване на тяхното участие и социално включване чрез срещи, неформални консултации, публични лекции и др.
Фундаментална наука	Участие в проекти с външно финансиране да осъществяване на фундаментални научни изследвания

Адаптирано по Peris-Ortiz M., Gómez J., Merigó-Lindahl J., Rueda-Armengot C.. Entrepreneurial Universities Exploring the Academic and Innovative Dimensions of Entrepreneurship in Higher Education. Springer International Publishing AG 2017, p.11-12

Посочените дейности представят общата картина на възможностите, които академичните институции могат да осъществят и които са свързани с регионалното социално-икономическо развитие и устойчивостта на университетите. Те са пряко насочени към членовете на академичната общност в университетите, към самия университет и към връзката на университета с другите заинтересовани страни и партньори. Чрез различните дейности се осъществява процесът на създаване на ново знание, неговото разпространение и прилагане в практиката. Допринасят за генериране на приходи за

университетите или неговите партньори и към социалното развитие на общностите.

В заключение може да се направи извода, че дейностите, свързани с иновации и предприемачество са от ключово значение и за изпълнение на мисиите на университетите и за тяхната роля в изграждането на обществото, основано на знанието. Това означава, че активностите, насочени към иновациите и предприемачеството, в рамките на университетите, са свързани както с растежа на организацията, така и с регионалното социално-икономическото развитие. Осъществяването им следва да се основава на съществени промени в организация и структура на университетите, водещи до повишаване на социалната ангажираност и публичност на изследователската и развойна дейност.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Асланова Л., Бъдещето е зад ъгъла! Мисли нататък. София. 2022
2. Белл Д., Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Москва, РАН, 1999
3. Abreu, M., & Grinevich, V. (2013). The nature of academic entrepreneurship in the UK: Widening the focus on entrepreneurial activities. *Research Policy*, 42(2)
4. Clark, B. R. (1996). Substantive growth and innovative organization: New categories for higher education research. *Higher Education*, 32(4)
5. Etzkowitz, H. (2003a). Innovation in innovation: The triple helix of university-industry-government relations. *Social Science Information*, 42(3)
6. Etzkowitz, H. (2001). The second academic revolution and the rise of entrepreneurial science. *IEEE Technology and Society Magazine*, 20(2)
7. Goldstein, H. A.. The “entrepreneurial turn” and regional economic development mission of universities. *Annals of Regional Science*, 44(1). 2010

8. Guerrero, M., & Urbano, D. (2012). The development of an entrepreneurial university. *The Journal of Technology Transfer*, 37(1)
9. Leydesdorff, Loet (2010). *The Knowledge-Based Economy and the Triple Helix Model*. Amsterdam, University of Amsterdam
10. Peris-Ortiz M., Gómez J., Merigó-Lindahl J., Rueda-Armengot C.. *Entrepreneurial Universities Exploring the Academic and Innovative Dimensions of Entrepreneurship in Higher Education*. Springer International Publishing AG 2017